AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ

VIII. ULUSLARARASI TÜRKOLOJİ KONGRESİ

"Prof. Dr. Fuat Sezgin anısına"

Türk Uygarlığı:
Köklü Geçmişten Günümüze

Түркі өркениеті:
түп тамырынан қазіргі
заманға дейін

İstanbul/ Türkistan 2019 / Стамбул/ Түркістан 2019

VIII. ULUSLARARASI TÜRKOLOJİ KONGRESİ
– Türk Uygarlığı: Köklü Geçmişten Günümüze –

VIII ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТҮРКОЛОГИЯ КОНГРЕСІ
- Түркі өркениеті: түп тамырынан қазіргі заманға дейін -

ORGANİZASYON / ҰЙЫМДАСТЫРУ
Hoca Ahmet Yesevi Uluslararasi Türk-Kazak Üniversitesi / Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
İstanbul Üniversitesi / Стамбул университеті
Marmara Üniversitesi / Мармара университеті

EDİTÖRLER / РЕДАКТОРЛАР:
Serdar DAĞISTAN / Сердар Дағыстан
Nurlan MANSUROV / Нұрлан Мансұров
Jupar TANAUOVA / Жұпар Танауова

YAYIN KOORDİNATÖRÜ / ЖАУАПТЫ ХАТШЫ
Harun SARIGÜL / Харун Сарыгүл

ISBN: 978-9944-237-80-2
İnceleme Araştırma Dizisi: 66 /Зерттеу сериясы: 66

© Ahmet Yesevi Üniversitesi
Mütevelli Heyet Başkanlığı
Taşkent Cad. Şehit H. Temel Kuğuoğlu Sokak. No: 30 06490 Bahçelievler/ANKARA
Tel: 0312 216 06 00 • Faks: 0312 223 34 29
www.ayu.edu.tr yayinlar@yesevi.edu.tr

Kitapta ifade edilen fikir ve görüşler sadece yazarlarının olup, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığının görüşlerini yansıtmazlar. / Авторлардың мақалаларындағы ой-пікірлер Ахмет Ясауи университеті Өкілетті Кеңес басқармасының пікірлерін білдірмейді.

8-10 Қазан / Ekim 2019
TÜRKİSTAN, İSTANBUL
Түркістан, Стамбул

ONUR KURULU

Prof. Dr. Musa YILDIZ
Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı
Bibigul ASILOVA
Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakan Yardımcısı, Mütevelli Heyet Başkan Yardımcısı
Doç. Dr. İbrahim KALIN
Büyükelçi, T.C. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü ve Cumhurbaşkanlığı
Başdanışmanı, Mütevelli Heyet Üyesi
Lezat AKTAYEVA
Kazakistan Cumhuriyeti Sağlık Bakan Yardımcısı, Mütevelli Heyet Üyesi
Dr. Serdar ÇAM
Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanı, Mütevelli Heyet Üyesi
Prof. Dr. Murat JURİNOV
Kazakistan Cumhuriyeti Milli Bilimler Akademisi Başkanı, Mütevelli Heyet Üyesi
Prof. Dr. Muhittin ŞİMŞEK
Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi, Mütevelli Heyet Üyesi
Meyramgül KOYANBAYEVA
Kazakistan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı Sosyal Bütçe Departmanı Direktör Yardımcısı, Mütevelli Heyet Üyesi
Hüseyin KARAKUM
Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu Başkanı, Mütevelli Heyet Üyesi
Prof. Dr. Erol ÖZVAR
Marmara Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Mahmut AK
İstanbul Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Bolatbek ABDRASILOV
Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Cengiz TOMAR
Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektör Vekili
Prof. Dr. Kamalbek BERKİMBAYEV
Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektör Yardımcısı

КОНГРЕСТІҢ ҚҰРМЕТТІ ТӨРАҒАЛАРЫ

Проф., док. Мұса Йылдыз
Қожа Ахмет Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті, Өкілетті Кеңес басқармасының төрағасы
Бибигүл Асылова
ҚР Білім және Ғылым министрінің орынбасары
Док., доц. Ибрахим Калын
Елші, Түркия Республикасы Президенттің баспасөз хатшысы және Бас хатшының орынбасары
Лязат Актаева
ҚР Денсаулық сақтау министрінің орынбасары
Док. Сердар Чам
Түрік Ынтымақтастық және үйлестіру агенттігінің төрағасы
ҚР ҰЖҒА академигі Мұрат Жұрынов
Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының президенті
Док., проф. Мухиттин Шимшек
Мармара университетінің оқытушысы
Өкілетті кеңес мүшесі
Мейрамгүл Қоянбаева
ҚР Қаржы министрлігі Әлеуметтік бюджет департаменті директорының орынбасары, Өкілетті кеңес мүшесі
Хусейн Каракум
Қаржы министрлігінің Инспекциялық Кеңесінің төрағасы, Өкілетті кеңес мүшесі
Доктор, профессор Махмут Ак
Ыстанбұл Университетінің ректоры
Б.ғ.д., проф. Болатбек Абрасилов
ҚҰЖҒА академигі, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің ректоры
Проф., док. Женгиз Томар
Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Ректор өкілі
Проф., док. Камалбек Беркимбаев
Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Ғылыми-зерттеу істері жөніндегі проректор

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Hayati Develi
İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Mırzatay Joldasbekov
L. N. Gumilyov Avrasya Milli Üniversitesi
Prof. Dr. Taşpolot Sadıkov
Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Şakir İbrayev
L. N. Gumilyov Avrasya Milli Üniversitesi
Prof. Dr. Viktor Butanayev
N.F. Katanov Hakas Devlet Üniversitesi
Prof. Dr. Okan Yeşilyurt
Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Yüksel Çelik
Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi
Prof. Dr. Sabahat Deniz
Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ömür Ceylan
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram Ali Kaya
Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Erden Kajıbek
Ahmet Baytursınov Dil Bilimi Enstitüsü
Doç. Dr. Faik Alekberli
Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi
Dr. Nodirbek Jurakuziyev
Alişer Nevayi Dil ve Edebiyat Üniversitesi
Dr. Surna Borisovna Sarbaşeva
Gorno-Altaisk Devlet Üniversitesi

Prof. Dr. Mekemtas Mırzakmetulı
Abay Pedagoji Üniversitesi
Prof. Dr. Egorov Nikolay İvanoviç
Çuvaş Devlet Enstitüsü
Prof. Dr. Jünisbek Alimhan
Ahmet Baytursınov Dil Bilimi Enstitüsü
Prof. Dr. Muratgeldi Soyegov
Türkmenistan El Yazmalar Enstitüsü
Prof. Dr. Uli Shamiloglu
Nazarbayev Üniversitesi
Prof. Dr. Aleksandr Garkovets
Kazakistan Cumhuriyeti Kültür ve Spor Bakanlığı Kazak Kültürünün Araştırma Enstitüsü
Prof. Dr. Vahit Türk
İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Kulbek Ergöbek
Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi
Prof. Dr. Sandıbay Boranbayev
Bölgesel Sosyal ve İnovasyon Üniversitesi
Prof. Dr. Ekrem Arıkoğlu
Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. İlyas Topsakal
İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Erol
Gaziantep Üniversitesi
Dr. Aziyana Bayır-ool
Novosibirsk Devlet Üniversitesi

ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ

Док., проф. Хаяти Девели
Стамбул университеті
Ф.ғ.д., проф. Мырзатай Жолдасбеков
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Ф.ғ.д., проф. Ташполот Садыков
Бішкек әлеуметтік ғылымдар университеті
Ф.ғ.д., проф. Шәкір Ибраев
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Ф.ғ.д., проф. Виктор Бутанаев
Н.Ф.Катанов атындағы Хакас мемлекеттік университеті
Док., проф. Окан Ешилюрт
Мармара университеті **Док., проф. Юксел Челик**
Ахмет Ясауи университеті
Док., проф. Сабахат Дениз
Мармара университеті
Док., проф. Өмүр Жейлан
Измир Катиб Челеби университеті
Док., проф. Байрам Али Кая
Сакарья университеті
Ф.ғ.д., проф. Ерден Қажыбек
Ахмет Байтұрсынов атындағы Тіл білімі институты
Филос.ғ.д. Фаик Алекберлі
Әзербайжан Ұлттық ғылым академиясы
PhD Нодирбек Журакузиев
Әлішер Науаи Тіл және әдебиет университеті
Ф.ғ.к., доц. Сурна Борисовна Сарбашева
Таулы-Алтай мемлекеттік университеті

Ф.ғ.д., проф. Мекемтас Мырзахметұлы
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Ф.ғ.д., проф. Николай Иванович Егоров
Чуваш мемлекеттік институты
Ф.ғ.д., проф. Жүнісбек Әлімхан
Ахмет Байтұрсынов атындағы Тіл білімі институты
Ф.ғ.д., проф. Мурадгелди Соегов
Түрікменстан Ғылым академиясының Ұлттық қолжазбалар институты
Док., проф. Юлай Шамилоғлу
Назарбаев университеті
Ф.ғ.д., проф. Александр Гаркавец
Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі Қазақ мәдениетінің ғылыми-зерттеу институты
Док., проф. Вахит Түрк
Стамбул Мәдениет университеті
Ф.ғ.д., проф. Құлбек Ергөбек
Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
Ф.ғ.д. Сандыбай Боранбаев
Аймақтық әлеуметтік-инновациялық университеті
Док., проф. Екрем Арыкоғлу
Қажы Байрам Вели университеті
Док., проф. Ільяс Топсақал
Стамбул университеті
Док., доцент Мехмет Ерол
Газиантеп университеті
Ф.ғ.к., доц. Азияна Байыр-оол
Новосибирск мемлекеттік университеті

SEYDÎ ALİ REİS (KÂTİBÎ) ve DÎVÂNI
Seydi Ali Reis (Katibi) and His Diwan

Dr. Nusret GEDİK*

ÖZET

Şiirlerinde Kâtibî mahlasını kullanan Seydî Ali Reis XVI. yy.'da yetişmiş önemli denizcilerimizdendir. İstanbul Galata'da doğan Seydî Ali Reis, 970/1562 senesinde vefat etmiştir. Maceralarla dolu geçen hayatına pek çok eseri de sığdıran şairin velud bir kalemi vardır. Önemli eserleri arasında *Mir'âtü'l-Memâlik* ve *Mirât-ı Kâinât* zikredilirse de genellikle coğrafya ve nücûma dair altı eserinin olduğu bilinmektedir. Tezkirelerde dîvân sahibi olduğu konusunda bir bilgi bulunmayan Kâtibî için Kâtip Çelebi, ünlü eseri *Keşfü'z-Zünûn*'da mürettep bir dîvânı olduğunu zikreder. Sadece tek bir kaynakta yer alan bu bilgi bazı araştırmacılar tarafından tartışmalı görünse de eser üzerine tarafımızdan yapılan araştırmalar sonucunda Kâtibî'nin dîvânının nüshalarına ulaşılmıştır. Tebliğimizde şu an yayıma hazırlamakta olduğumuz dîvân tanıtılacak ve Seydî Ali Reis'in şairlik yönü ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Seydî Ali Reis, Kâtibî, XVI. yy., Dîvân şiiri

ABSTRACT

Seydi Ali Reis, who uses the pseudonym of Katibi in his poems, is one of the most important sailors trained in the 16th century. Seydi Ali Reis was born in Galata, Istanbul and died in 1562/970. The poet, who fitted many works into his life full of adventures, has a productive pen. Although *Mirat-ı Memalik* and *Mirat-ı Kainat* are mentioned among his important works, it is known that there are generally six works on geography and astronomy. Whilst there is no information about whether he has a Divan or not in the tezkires, Katip Çelebi mentions that there is a Divan in his famous work Keşfü'z-zünun. Althouh this information, which appears to be only in a single source, seems controversial by some researchers, a copy of the Divan of the Katibi was reached as a result of our researches. In this paper, the Divan we are preparing for publication will be introduced and the poetical aspect of Seydi Ali Reis will be revealed.

Keywords: Seydi Ali Reis, Katibi, XVIth century, Divan poetry

Giriş

XVI. yy. klasik Türk şiiri açısından oldukça önemli bir dönemdir. Türk devletleri bu yüzyılda siyasi bakımdan altın çağını yaşarken, Türk şairleri de çeşitli coğrafyalarda verdikleri eserler ile edebiyata altın bir çağ yaşatmışlardır. Sultanü'ş-Şuarâ Bâkî (ö. 1008/1600) İstanbul Türkçesi ile muhteşem şiirler söylerken, Osmanlı Devleti'nin diğer bir coğrafyasında yer alan Fuzûlî (ö. 963/1556) aşkın verdiği ızdırapla ve neşveyle Türk şiirinin zirve örneklerini vermekte idi. Edebî açıdan oldukça velud geçen bu yüzyılda hemen herkes şiirle meşgul olmuş, asker ve denizciler de bundan nasiplenmiştir. XVI. yy.'da "Gemici Dili" oluşturacak kadar farklı bir tarzda şiirler kaleme alan denizci şairler de ortaya çıkmıştır (Tietze 1953). Bu gemici şairlerin başında ise bugüne kadar genellikle Seydî Ali Reis'in yetiştirmesi olan Yetîmî'nin (Göre 2005) üzerinde durulmuş; Kâtibî mahlası ile şiirler yazan Seydî Ali Reis'in ise sadece Çağatayca şiirleri *Mir'âtü'l-Memâlik*'te yer alması dolayısı ile yayımlanmıştır (Eraslan 1968, Sertkaya 1976). Bunun sebebi ise Kâtibî mahlası ile şiirler yazan ve Kâtip Çelebi'nin ifadesiyle dîvân sahibi olan Seydî Ali Reis'in eserinin elimize geçmiş olmamasıydı.

Seydî Ali Reis ve Kâtibî lafızları ile yaptığımız kütüphane taramalarında bu büyük Türk denizcisinin eserinin nüshalarına ulaşılmıştır. Yayıma hazırlamakta olduğumuz şiirleri göz önüne aldığımızda XVI. yy. Türk şiiri içinde Kâtibî'nin bir yeri olması gerektiğine inanıyoruz. O, şiirlerini inceleyebildiğimiz kadarıyla klasik söyleyişe sahip bir şair olsa da dönemindeki diğer şairlerden farklı bir tarafa da sahiptir. Mesela şiirlerini incelediğimizde, hayatı maceralarla geçen Seydî Ali Reis'in bu durumu manzumelerine sıklıkla yansıtmış olduğunu gördük. Vatanından ayrı olduğu yıllarda yazdığı düşünülen şiirlerinde duyduğu hasreti ve Osmanlı ülkesine geri

*Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye (nusretgedik@hotmail.com)

dönmenin yollarını aradığını şiirlerinde işlemiştir. Ayrıca klasik tarz sahibi bir şair olsa da dîvânında yer alan bazı şiirlerinde Bektaşî-meşrep örnekler de görülmektedir. Yine tespitlerimize göre şair, şiirlerinde yoğun bir şekilde atasözü ve deyim kullanmıştır. Şairin bu yönleri onu XVI. yy. şiirinde önemli kılan taraflarıdır.

Kâtibî'nin dîvân metninin şu an tenkitli metin hâlinde yayıma hazırlanmakta olduğunu bildirirken Seydî Ali Reis ve eseri hakkında bazı mütaalalarımızı tebliğ metni sınırları çerçevesinde okuyucuya sunmak gayretindeyiz.

Seydî Ali Reis (Kâtibî) Hayatı ve Eserleri[1]

Adı Seyyid (Seydî) Ali'dir. Seydî Ali Çelebi olarak tanınmıştır. İstanbul Galata'da doğdu (İsen 2017: 196; Sungurhan 2017: 162; Kılıç 2018: 294). Ailesinin ve kendisinin aslen Sinoplu olduğu söylenir. Bu bilgi sadece *Sicill-i Osmanî*'de kayıtlıdır (Kahraman ve Akbayar 1996: 1498). Lâkin bu bilginin zuhûl eseri olduğu ortadadır, çünkü kaynaklarda Sinoplu başka bir Kâtibî daha vardır (Bkz. Sungurhan 2017: 704, Kılıç 2018: 297). *Sicill* müellifi Kâtibî'leri karıştırmış olmalıdır. Adı bilinmeyen dedesinin Fatih Sultan Mehmed döneminde Tersane'de kethüdâlık yaptığı bazı kaynaklarda kayıtlıdır (Ak 2009: 21). Azablar kethüdâsı Hüseyin Reis'in oğlu olan Seydî Ali Reis uzun yıllar Galata'da azablar kâtipliği yaptığı için Kâtibî mahlasını almıştır. Kâtibî-i Rûmî veyahut Kâtibî-i Sânî olarak da anılır. Zira kendisinden önce Kâtibî mahlasını kullanan Fatih ve Bayezid devri şairlerinden Bursalı başka bir Kâtibî daha mevcuttur (Sungurhan 2017: 161; Canım 2018: 432). Kaynaklarda yine aynı sebepten "Galatalı" olarak da ismi geçer. Küçük yaşlarda girdiği denizcilikte tersane kethüdâlığına kadar yükselmiş, Barbaros Hayrettin Paşa'nın maiyetinde iken Rodos Seferi, Preveze Savaşı, Trablusgarp Seferi gibi pekçok deniz savaşına katılmıştır. Ondan Akdeniz'i öğrenen Seydî Ali Reis denizcilikte mahir bir şahsiyettir. Şair hakkında malumat veren bütün kaynaklar ittifakla bu yönünü vurgular. Onun özellikle doğu ve Hindistan macerası başta olmak üzere hayatının büyük kısmı savaşlar, zindan ve esaretle geçmiştir (Ak 2009: 22). Kendi yazdığı eserleri başta olmak üzere dönemin kaynaklarında Kâtibî'nin hayatı teferruatıyla anlatılmaktadır. Öyle ki bu maceralı ve sıkıntılı geçen hayatı Türkçemize bir deyim bile kazandırmış "Başına Seydî Ali hâlleri geldi" lafzı Kâtibî'nin hayat hikayesinden mülhem İstanbul Türkçesinin deyimi hâline gelmiştir. Bu maceralı dönemin sonrasında vatanına dönünce 10 Şaban 964 (8 Haziran 1557) tarihinde Diyarbakır tımar defterdarlığına, 23 Rebiülâhir 967 (27 Ocak 1560) tarihinde Galata'da hassa gemilerinden birinin reisliğine getirildi. Bu görevinden emekli olduktan sonra da ömrünün kalan kısmını 2 Cemaziyelevvel 970 (28 Aralık 1562) günkü ölümüne kadar eser yazarak geçirmiştir. Hüseyin ve Ali adlı iki oğlu olduğu bilinmektedir. Biz tebliğ sınırları çerçevesinde Kâtibî'nin sadece kısa bir biyografisini vererek tezkirelerin onun edebî vechesi hakkında söyledikleri ile burada yetinmek istiyoruz. Kâtibî'nin hayatının tüm yönlerini bugüne kadar bilinenlerin yanı sıra artık kendi şiirleri ekseninde de şu an hazırlamakta olduğumuz *Kâtibî Dîvânı* adlı çalışmamızahasrederek tezkirelerin şair hakkındaki mülahazalarına kısaca değinmek yerinde olacaktır.

XVI. yy.'ın önemli tezkirecilerinden Latîfî, şairin zekâsını ve ilimdeki üstünlüğünü vurgularken Âşık Çelebi ve Âlî olağanüstü cömertliğinden, hatta bazı şairleri himaye ettiğinden bahseder (Köksal 2013). Dönemin diğer önemli tezkire sahibi Âşık Çelebi ise, Seydî Ali Reis'in 947/1540-41 yılında yaptırdığı evinden övgüyle bahseder ve pek çok şairin bu evin yapımına düştükleri tarihleri kaydeder (Kılıç 2017: 295). Âşık Çelebi şairin kendi evine düştüğü tarihi de eserine derc eder ki bu tarih şairin dîvânında da şöyle yer almaktadır:

---

[1]Burada Seydî Ali Reis'in hayatı ile ilgili çok kısa bir değerlendirme yapılmış ve tebliğ metni sınırları çerçevesinde sadece edebî kişiliği etrafında bilgi verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin kaptanıderyası Seydî Ali Reis'in maceralarla dolu geçen hayatı hakkında bugün hem kendi kaleminden verdiği bilgiler hem de yapılan araştırmalar neticesi sebebiyle pek çok bilgiye sahibiz. Bu bilgiler için ise bkz: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, tarihsiz, s. 398-400; Cengiz Orhonlu, "Seydi Ali Reis", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 1, 1970, s. 39-56; Seydi Ali Reis, *Mirâtü'l-Memâlik*, Haz. Mehmet Kiremit, Ankara 1999; Mahmut Ak, "Seydi Ali Reis", *DİA*, C. 37, 2009, s. 21-24; Ertuğrul Önalp, "Seydi Ali Reis'in 1554 Yılında Portekizlilere Karşı Mücadelesi", *Korean Middle East Studies Review*, S. 30-2, 2009, s. 79-101.

Mühendis ṭarḥ idüp resmin bu cāy-ı ʿişret-ābāduñ
Yapılmış saʿd sāʿatde bināsı çün temām olmış
Görince Kātibī [itmāmını] mesrūr olup ol dem
Ḥisāb itdükde tārīhin ṭoḳuz yüz ḳırḳ yidi bulmış[1]

Kâtibî'nin kendi evine düştüğü bu tarih hem lafzen hem de harflerinin toplamı olarak 947 senesini veren manzum bir tarihtir.

Latîfî, onun denizcilik konusunda ne kadar derin bilgi sahibi olduğunu, bütün reislerin onunla çalışmakla övündüklerini de ekler. Âşık Çelebi onu "şâir-i sihr-güzâr" diye anar, şairin mahlasının daha çok birlikte anıldığı ünlü şahsiyet Kâtibî-i Nişâburî'yi unutturduğunu söyler (Kılıç 2018: 296). Kınalızâde Hasan Çelebi, onun denizciliğin yanı sıra matematik ve astronomide de oldukça bilgili olduğunu kaydeder (Sungurhan 2017: 707). Ancak tezkire yazarları Kâtibî'nin sanatı üzerine çok fazla da değerlendirme yapmamışlardır. Genellikle başından geçen maceraların kısaca anlatıldığı ve şiiri ile ilgili birkaç kelam edildiği görülmektedir. Hindistan'da bulunduğu sırada Çağatayca da öğrenen şair bu yolda şiirler de yazmıştır (Eraslan 1968; Sertkaya 1977). Hatta orada Babürlü hükümdarı Humayun Şah[2] tarafından kendisine bu sebeple "Mîr Alî Şîr-i Sânî" ünvanı dahi verilmiştir. Bugüne kadar şiirlerine kendi eserleri ve çeşitli mecmualarda tesadüf edilen Kâtibî'nin *Pervâne Bey Mecmuası*'nda 31, Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'inde 42 şiiri yer almaktadır.

Eserleri

1. *Mir'âtü'l-Memâlik.* Hindistan dönüşünde Bağdat'ta arkadaşlarının ısrarı üzerine başladığı ve Rebiülevvel 964'te (Ocak 1557) İstanbul'da tamamladığı bu eserinde Seydî Ali Reis, Hint kaptanlığına tayininden itibaren edebî ve yarı hikâye tarzında başından geçenleri anlatmıştır. Eserde kendi şiirlerinin yanı sıra muhtelif şairlerin ve özellikle yakını ve kendi yetiştirmesi olan Yetîmî'nin şiirlerine de yer vermiştir. Bu hâliyle eser manzum-mensur karışık bir eser hüviyeti kazanmıştır. Arap harfleriyle basılan (İstanbul, 1313) eser üzerine doktora tezi yapılmış (Kiremit 1990) daha sonra ise yayımlanmıştır (*Mir'âtü'l-Memâlik*: İnceleme-Metin-İndeks, Ankara 1999). Bu önemli eserin ayrıca sadeleştirilmiş neşirleri yapılmış, ve eser Almanca, İngilizce, Fransızca ve Rusçaya da çevrilmiştir (Ak 2009: 23).

2. *Mir'ât-ı Kâinât.* Müellifin Delhi'de bulunduğu sırada Humayun Şah'ın isteği üzerine beş makale ve 120 bab hâlinde yazılan astronomiye ait mensur bir eserdir. 22 nüshası bilinmektedir. Bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 1824 (Köksal 2013).

3. *Kitâbu'l-Muhît fî İlmi'-l-Eflâk ve'l-Buhûr.* Gemicilerin Hint denizlerinde kılavuz almadan dolaşabilmelerini sağlamak amacıyla yazılmış denizciliğe dair, on bab ve elli fasıldan oluşan bir mensur eserdir (Turan 2002: 111-112). 1554'te kaleme alınan eserin muhtelif bölümleri Almanca, İtalyanca ve İngilizceye çevrilmiştir.

4. *Hülâsatu'l-Hey'e.* Ali Kuşçu'nun hey'et ilmine dair ünlü eseri *er-Risâletü'l-Fethiyye*'nin başka eserlerden de yaralanmak suretiyle Türkçeye çevirisidir. 955/1548 yılında Kanunî'ye sunulan eserin 27 nüshası bilinmektedir. Bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya No. 2591'dedir. Eser mensurdur. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Uymaz 2009)

5. *Risâle-i Zâtü'l-Kürsî.* Müellifin, Türkçede böyle bir eser bulunmadığı için yazdığını söylediği nücum ilminde kullanılan aletlere dair bir mensur eserdir.

6. *Dîvân*. Seydî Ali Reis'in Kâtibî mahlası ile yazdığı şiirleri havî eseridir. Eser şairin hem Osmanlı Türkçesi hem de Çağatay Türkçesi ile yazdığı şiirleri barındırmaktadır. Bugüne kadar nüshası tespit edilememiş eserden Kâtip Çelebi bahsetmektedir. Tezkirelerden de sadece *Riyâzî Tezkiresi*'nde şairin şiirlerinden örnekler verilirken bu örneklerin onun dîvânından

[1] F1, *Dîvân*, vr. 160[b]. İtmāmını: F1'de yok. *Meşâirü'ş-Şuarâ*'dan alındı.
[2] Muhammed Humayun Şah hakkında daha fazla bilgi için bkz: Konukçu: 1998.

alındığı söylenmiştir. Tarafımızdan yapılan kütüphane taramaları sonucu *Kâtibî Dîvânı*'nın bir nüshasını tespit etmiş bulunmaktayız. Hatta yine farklı bir nüsha daha tespit ederek nüsha sayısını ikiye çıkarmış bulunmakla beraber söz konusu ikinci nüshanın eksik olduğunu söylememiz icap etmektedir. Şairin dîvânı mecmualarda yer alan şiirler ile birlikte tarafımızdan tenkitli metin hâlinde yayıma hazırlanmakta olup dîvân hakkında bir takım bilgileri ve şairin şiirlerinden örnekleri tebliğ metni sınırları çerçevesinde sunmak istiyoruz.

Kâtibî Dîvânı

Türk tarihi ve kültürü açısından son derece önemli bir şahsiyet olan Seydî Ali Reis'in Kâtibî[3] mahlası ile şiirler yazdığı, klasik Türk edebiyatının ana kaynakları tezkireler başta olmak üzere çeşitli kaynaklarda sıklıkla tekrarlanmaktadır. Lâkin dönem tezkireleri incelendiğinde, tezkire sahiplerinin Kâtibî hakkında çeşitli bilgiler vermesine karşın, onun dîvân sahibi olduğu yönünde bir bilgi verdiği görülmemektedir. Bu konuda bizlere bilgi veren bilindiği kadarıyla iki kaynak vardır. Bunlardan ilki Riyâzî Tezkiresi olarak da bilinen *Riyâzü'ş-Şuarâ,* ikincisi ise Kâtip Çelebi'nin *Keşfü'z-Zünûn* adlı eseridir. Kâtibî'nin söz konusu eseri *Riyâzî Tezkiresi*'nde "*Bu ebyât Dîvân'ından intihâb olınup sebt olındı*" denilerek anılmaktadır. (Açıkgöz 2017: 275). Kâtibî hakkında bugüne kadar yapılan çalışmalarda *Riyâzî Tezkiresi*'nde geçen bu kayıt tespit edilemediğinden olsa gerek sadece Kâtip Çelebi'nin onun eserinden bahsettiği hususu bilgi olarak verilmiştir. Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*'da *"Dîvân-ı Kâtibî: Bu eser Türkçedir, bu zât Seydî Alî el-Galatavî'dir, 970 yılında ölmüştür"*(Kâtip Çelebi 2015: 662) şeklinde Seydî Ali Reis'in dîvân sahibi bir şair olduğu bilgisini bizlere vermektedir. Kâtibî hakkında bilgi veren pek çok kaynak olmasına rağmen onun dîvân sahibi olduğunu söyleyenlerin çok az olması bazı araştırmacıları bu bilginin şüpheli olduğuna dahi inandırmıştır (Bkz. Eraslan 1968: 42).

Bugüne kadar şiirlerine çeşitli mecmualarda rastlanılan, özellikle önemli nazire mecmularından *Pervâne Bey Mecmuası*'nda 33 (Gıynaş 2017: 30), Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'inde 42 (Köksal 2017: 39) şiiri bulunan Kâtibî hakkında yaptığımız çalışmalar neticesinde onun dîvân nüshalarından şimdilik ikisine ulaştık.[4] Lâkin bu nüshalardan birisi noksandır.

Seydî Ali Reis'in Kâtibî mahlası ile kaleme aldığı dîvânının tespit ettiğimiz ilk yazması Fransa Milli Kütüphanesi'nde Turc 270 numaralı *Mecmua-i Devâvin* içerisinde kayıtlıdır. Eser, yazmanın 129[a]-167[b] varakları arasında bulunmaktadır. Yazma eserin herhangi bir yerinde istinsah kaydı bulunmamaktadır. Lâkin muhtevasından anlaşıldığı kadarıyla mecmua XVI. yy.'a tarihlendirilebilir. Yazmanın ilk sayfasında bir tesahüp kaydı vardır ki o da 1060/1650 tarihini göstermektedir. 129[a]'da "Dîvân-ı Mevlânâ kâtibî tâbe serâhu ve ce'ale'l-cennete me'vâhu" kaydı ile Kâtibî'nin şiirleri dîvân tertibi gözetilerek başlamaktadır. Başlıktan anlaşıldığı kadarıyla nüsha, Kâtibî'nin ölümünden sonraki bir tarihe aittir. Yazma eser, kütüphanenin katalog kayıtlarına göre 21*13.5 boyutlarında, 322 varaklık nestalik bir hatla tek elden çıkmış bir nüshadır (Gedik 2019: 459). Mecmua tamamen XV. ve XVI. yy. şairlerinin dîvân nüshalarını havîdir.[5] Lâkin mecmuanın da kendi içerisinde bir takım sıkıntıları vardır ki bunun başında pek çok şairin şiirini biraraya getirmesi gelmektedir. Şöyle ki klasik tertip gözetildiğinde sayfada bir şairin dîvânı devam ederken onu çevreleyen ve der-kenâr dediğimiz kısımlarda farklı bir şairin dîvân metni yer almakta hatta meselâ Kâtibî ile Tâli'î örneklerinde olduğu gibi der-kenârın der-kenârı diyebileceğimiz kısımda üçüncü bir şahsın şiirleri bulunmaktadır. Maalesef yazmanın

[3] Türk edebiyatında Kâtibî mahlaslı başka şairler de bulunmakta olup bu konu yayıma hazırlamakta olduğumuz *Kâtibî Dîvânı*'nda bilahare bir başlık hâlinde inceleneceği ve burada tebliğ sınırlarını aştığı için ayrıca mevzu bahis edilememiştir.

[4] Yurtdışı kütüphanelerinde Kâtibî adı ile kayıtlı tespit ettiğimiz bazı eser ve/veya eser bölümlerini istememize rağmen henüz elde edemediğimiz için buraya "şimdilik" kaydını düşmek istiyoruz. Zira bu eser ve/veya bölümler tarafımızdan ilgili kütüphanelerden istenmiş olup, henüz elimize geçmemişlerdir. Bu kayıtlar eğer Seydi Ali Reis'in divânına ait çıkarsa hazırlamakta olduğumuz *Kâtibî Dîvânı* neşrinde karşılaştırılan yazmalar arasında kullanılacaktır.

[5] Yine mecmuada yer alan ve nüshasına bugüne kadar ulaşılamayan XV. yy. şairi *Tâli'î Dîvânı* da tarafımızdan hazırlanmış olup kısa süre içerisinde tenkitli metin hâlinde yayımlanacaktır.

merkezinden uzaklaşıldıkça imla ile harflerin yazım karakterleri ve noktalamaları bilinen uygulamalardan hayli uzaklaşmakta, çoğu zaman metnin harfleri noktasız bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Hâl böyle olunca da metin hazırlayana çok daha fazla işin düştüğünün bilinmesi işin ehlince malumdur.

Tespitlerimize göre mecmua içerisinde yer alan şairlerin şiirleri itibariyle son derece mühimdir. Tarafımızdan hazırlanmakta olan ve bugüne kadar nüshaları tespit edilemeyen *Kâtibî* ve *Tâli'î Dîvân*ları haricinde ihtiva ettiği diğer şairlerin dîvân nüshaları ile de klasik Türk edebiyatının önemli mecmuaları arasında sayılmalıdır.

Kâtibî'nin tam bir dîvân nüshası sayılamayacak özellikte olup şiirlerini ihtiva eden bir diğer yazma ise yine Fransa Milli Kütüphanesi'nde kayıtlı olan Turc 380 numaralı yazmadır. Bu nüsha da yine XVI. yy. şairlerinin şiirlerini havî olup *Kâtibî Dîvânı* adıyla 67[a]'da anılmakta, şiir örnekleri 80[a]'da hitama ermektedir. Bu nüshada toplam 52 gazel bulunmaktadır.

Kâtibî Dîvânı'nın yayıma esas alınan Fransa Milli Kütüphanesi Turc 270'de kayıtlı olan nüshasında 152 gazel, 3 murabba, 2 tahmis, 14 kıt'a nazım şekliyle tarih, 8 kıt'a, 5 ferd, 6 matla, 23 Çağatay Türkçesi ile gazel, 5 Çağatay Türkçesi ile tarih manzumesi olmak üzere toplam 218 şiir mevcuttur. Aynı kütüphanenin 380 numarada kayıtlı olan nüshasında yer alan 52 gazelin tamamı ise Turc 270 nüshasında mevcuttur. Hemen şunu belirtmek lazımdır ki Turc 270'de yer alan dîvân nüshası da tam bir nüsha olmayabilir. Zira müellif hattı değildir. Yayıma hazırlanan tenkitli basımda çeşitli şiir mecmualarında -özellikle de yukarıda zikredilen nazire mecmualarında- yer alan şiirler ile birlikte Kâtibî'nin şiir sayısının artması kuvvetle muhtemel olacaktır. Yine farklı kütüphanelerde tespit ettiğimiz katalog bilgilerinde Kâtibî kaydı bulunan eser ve/veya eser bölümleri de bu sayının değişmesinde önemli rol oynayabilecektir.[6]

Kâtibî Dîvânı'nın elimizde bulunan nüshalarına bakarsak kaside nazım şeklinin olmadığı görülmektedir. Şairin dîvânı gazel ile başlamakta ve dîvânın büyük bir yekûnu bu nazım şeklini havî görünmektedir. 152 adet Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınan gazel[7] göstermektedir ki Kâtibî bir gazel şairidir. Hindistan seyahati sırasında Çağatay Türkçesi de öğrenen ve bizzat Humayun Şah tarafından kendisine "Mîr Alî Şîr-i Sânî" unvanı verilen şair bu vadide de 23 gazel kaleme almıştır. Bu gazeller *Mir'âtü'l-Memâlik*'in çeşitli yazmalarının içerisinde ve hitâmında yer almakta olup, daha önce Kemal Eraslan ve Osman Fikri Sertkaya tarafından da yayımlanmıştır (Eraslan: 1968; Sertkaya: 1976). Böylece şairin gazel sayısı bu iki nüsha esas alındığında 175 olmaktadır ki yine tespitlerimize göre bu nüshalarda yer almayıp çeşitli nazire mecmualarında Seydî Ali Reis adına kayıtlı gazeller de bulunmaktadır.

Aşağıda ilgili bölümde örnek olarak verilen şiirleri başta olmak üzere şairin gazelleri incelendiğinde onu devrin vasat şairleri arasında saymamız gerekmektedir. Gemici olmasına rağmen şiirlerinde gemici diline tesadüf edemediğimiz şairin şiirleri genel mahiyette klasik şiirin umumi kaidelerine uygun olarak aşk, sevgili, şarâb vb. konulara haizdir. Lâkin onun şiirlerinde ehl-i beyt sevgisi ve Hz. Ali de sıklıkla anılmakta, hatta buna binaen bir de murabba bulunmaktadır. Buna rağmen şaire "mutasavvıf söyleyişe sahip, tasavvuf neşvesi olan ve Bektaşi-meşrep" diyemeyeceğimiz kanısındayız. Zira o, maceralarla geçen hayatının çeşitli safhalarında yazdığı şiirleri kanımızca bazen de gerekli olduğu için yazmıştır. Meselâ aşağıya aldığımız murabba şairin Hz. Ali övgüsünde yazdığı bir şiirdir:

I

[6] Kataloglardaki düzensizlikler ve yanlış bilgiler göstermektedir ki Kâtibî adı ile kayıtlı olan bir yazma, Seydi Ali Reis'in eserlerine ait olabileceği gibi meşhur İranlı şair Kâtibî-i Nişâburî (ö. 839/1435?)'e de ait çıkabilmektedir. Bu sebeple yazma nüshalar elimize geçmeden herhangi bir katalog bilgisi vermek okuyucuyu hataya sevketmeye âmildir.

[7] Bu gazeller alfabenin bütün harfleri ile kafiyelenmiş gazeller olup şair en fazla 29 gazel ile "Râ" ve 20 gazel ile "Ye" kafiyeli gazel kaleme almıştır.

Şāh-ı Merdān Düldüle rūz-ı neberd olsa süvār
Zü’l-fiḳāra durmaz idi Rüstem ü İsfendiyār
N’ola anuñçün dise luṭf eyleyüp Perverdigār
Lā fetā illā ʿAlī lā seyfe illā Zü’l-fiḳār

II

Her ḳaçan aʿdāya ol Şāh-ı Velāyet ṣalsa at
Ḍarb-ı şemşīrin gören ferzāneler oldurdı māt
Vaṣf idüp şānın anuñ iderdi Faḫr-i Kāʾināt
Lā fetā illā ʿAlī lā seyfe illā Zü’l-fiḳār

III

Şol ġazāda kāfiri ḳırmaġa itmişdi yemīn
Eyle urdı tīġı ol dem ḳana ġarḳ oldı zemīn
Didi ḥaḳḳında şehādet eyleyüp Rūḥu’l-emīn
Lā fetā illā ʿAlī lā seyfe illā Zü’l-fiḳār

IV

Eyledi aña şecāʿat ḫilʿatini Ḥaḳ ʿaṭā
Ḳılıcından ḳan ṭamarsa ṭañ mıdur rūz-ı ġazā
Didiler cümle melāʾik eyleyüp aña duʿā
Lā fetā illā ʿAlī lā seyfe illā Zü’l-fiḳār

V

Şīr-i Yezdāndan ḳaçardı ḫavf idüp bebr-i yabān
Kahramānlar tīġ-ı ḫūn-rīzinden ister el-amān
Merd olup her kim ḳılıç ḳuşansa iderdi hemān
Lā fetā illā ʿAlī lā seyfe illā Zü’l-fiḳār

VI

Naʿrā urup eylese Şāh-ı Necef ʿazm-i ṣavaş
Ṣalsa seyf-i ḳāṭıʿın döymezdi aña Kūh u Ḳāf
Ḫalḳ olup fermān-beri dirlerdi ḳoyup yire baş
Lā fetā illā ʿAlī lā seyfe illā Zü’l-fiḳār

VII

Ḫayberüñ ḳopardı ḳapusın ḳodı ʿālemde nām
ʿArşa aṣdı tīġını şād oldı cümle [ḫāṣ u ʿām][8]
Murtażāya Ḳanber olup Kātibī eydür müdām
Lā fetā illā ʿAlī lā seyfe illā Zü’l-fiḳār[9]

[8] Yazmada ¤ām u ĥâṣ. Kafiye gereği tarafımızdan tamir edildi.
[9] F1, *Dîvân*, vr. 137[b]-138[a].

Hayatının gurbette geçen safhasının büyük bir bölümünde Türk topraklarına dönmek için çeşitli çareler arayan ve pek çok zorlukla, esaretle, ölüm tehlikesi vb. şeylerle karşılaşan şair, *Mir'âtü'l-Memâlik*'te de nüsha farkları ile birlikte yer alan bu manzumeyi dostları aracılığı ile İran şahına sunmuş ve bu şiiri karşılığında başındaki dertlerden kurtulduğu gibi bir at, iki hil'at ve bazı esbâbı da kazanmıştır.[10] Fakat buna rağmen şairin "Ögme dimiş ey Kātibī saña Ḥācı Bekdaş"[11] mısraından da anlaşılacağı üzere ehl-i beyte ve Bektaşiliğe bir meylinin olduğunu da kabul etmek gerekmektedir. Bu durum da gayet normaldir. Seydî Ali Reis, herşeyden önce bir askerdir ve Osmanlı askerî sisteminde Bektaşilik oldukça önemli bir yere sahiptir. Kâtibî'nin dîvânında rastladığımız Bektaşî-meşrep söyleyişler bu minvalde değerlendirilmelidir. Dîvânın farklı yerlerinde "Şâh-ı Merdân" olarak andığı Hz. Ali'nin lakap ve ünvanları şair tarafından askerliğe uygun olarak, cesaret, savaş vb. mefhumlarla birlikte sıklıkla kullanmaktadır.

Kâtibî'nin şiirlerini incelerken dikkatimizi çeken bir başka konu ise başlı başına hayatı deyim olan Seydî Ali Reis'in yaşamını gayri ihtiyari şiire yansıtması olmuştur. O zamanki dünyanın belki de yarısını gören Kâtibî, şiirlerinde buna temas etmeden duramaz. Kanunî Sultan Süleyman'ın meşhur gazeline yazdığı naziresinin son beytinde;

Gūşe gūşe gerçi heft iḳlīmi gezdüm Kātibi
Görmedüm künc-i ferāġat gūşe-i vaḥdet gibi

diyerek bu duruma temas eder. Kâtibî, görüldüğü kadarıyla vatan hasretiyle de yanıp tutuşan bir şairdir. Her gittiği yerde kendi vatanının özlemi ile dert çekmekte ve milket-i Osman'a kavuşmanın yollarını her daim aramaktadır. Yine İran şahına sunduğu anlaşılan[12] ve dünyanın geçiciliği ile kanaati konu edindiği bir gazelinde;

Yāri görsem ölmeden kār itdi ḥasret cānuma
Cehd idüp ey ḫaste-dil dest-i ecelden mühlet al
Şüphe yoḳ ḥubbü'l-vaṭan mine'l-imāndur Kātibī
Ḥālüñi ʿarz eyleyüp Şāh-ı ʿAcemden ruḫṣat al[13]

diyerek ecelden mühlet isteyecek kadar vatanına özlem duyduğunu söylemekte ve bu duruma izin vermesi için İran şahından ruhsat istemektedir. Bu gazelin de hikâyesini *Mir'âtü'l-Memâlik* dolayısı ile takip edebiliyoruz. Kâtibî'nin dîvânında yer alan şu gazeli onun İran'a gelmeden önce Hindistan'dayken de memleket hasretiyle yanıp tutuştuğunu gözler önüne sermektedir. Humayun Şah, Seydî Ali Reis'ten Hindistan'da kalmasını istemiş ve maiyetine almayı teklif etmiştir (Konukçu 1998: 482). Seydî Ali Reis ne kadar vatanına dönmek için çareler arasa da bu teklifin kafasını karıştırdığı da açıktır. Zira aşağıdaki gazelin son beytinde şair kendisine bu konuda öğüt vermektedir:

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. Ġāfil olma düşdügüñ yir mülk-i Hindūstāndur
   Meyl idüp anda ḳalanlar cümle ser-gerdāndur

2. ʿĀlemi geşt eyleyenler didiler biʾl-ittifāḳ
   Ḥaḳ budur dünyāda cennet milket-i ʿOṯmāndur

[10] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kiremit 1999:151-157.
[11] F1, *Dîvân*, vr. 139[b].
[12] Bkz. Kiremit 1999: 159-160.
[13] F1, *Dîvân*, vr. 144[b].

3. Varup anda bir naẓar görmek aḥbābuñ
   Bilmiş ol ey ḫaste-dil her derde ol dermāndur

4. Düş ayaġına Hūmāyun pādişāhuñ ruḫṣat al
   Dāʾimā düşmişlere anuñ işi iḥsāndur

5. Meyl iderse ḳalmaga dil ṭıflı Hindūstānda
   Kātibī uyma sözine ol daḫı oġlandur[14]

Gazel görüldüğü gibi yek-ahenk bir tarzda şairin vatan özlemi ve ona kavuşma isteğinin bir tezahürüdür.

Kâtibî dîvânında dikkat çeken bir başka özellik de şairin Kanunî Sultan Süleyman'ın şiirlerini tahmis etmesi, onun şiirlerine nazire yazmasıdır. Kanunî Sultan Süleyman'ın dillere pelesenk olan ve

Ḫalḳ içinde muʿteber bir nesne yoḳ devlet gibi
Olmaya devlet cihānda bir nefes ṣıḥḥat gibi

matlaıyla başlayan gazelini şair tahmis etmiştir:

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

I

Var mıdur bir maṭlabı ḫalḳuñ ʿaceb rifʿat gibi
Yanlarında hīç muʿazzez nesne yoḳ vüsʿat gibi
Ġālibā dünyāya raġbet herkese ʿadet gibi
Ḫalḳ içinde muʿteber bir nesne yoḳ devlet gibi
Olmaya devlet cihānda bir nefes ṣıḥḥat gibi

II

Ṭutalum dehrüñ kişi Keyḫusrev ü Dārāsıdur
Ṭāḳ-ı Kisrā ḳaṣr-ı Ḳayṣer menzil ü meʾvāsıdur
Ḫıng(uñ?) ser-te-ser menzili āḫir ʿadem ṣaḥrāsıdur[15]
Salṭanat didükleri ancaḳ cihān ġavġāsıdur
Olmaya baḫt u saʿādet dünyede vaḥdet gibi

III

Bilmiş ol çarḫuñ işi saña cefādur ʿāḳıbet
Rāġıb olma māl u mülki bī-beḳādur ʿāḳıbet
Ġıybeti terk eyle dünyānuñ hebādur ʿāḳıbet
Ḳo bu ʿıyş u ʿişreti çünkim fenādur ʿāḳıbet
Yār-ı bāḳī ister iseñ olmaya ṭāʿat gibi

[14] F1, *Dîvân*, vr. 137[b]. Bu gazelin hikâyesi de *Mir'âtü'l- Memâlik*'te bizzat şairi tarafından anlatılmaktadır. Bkz. Kiremit 1999: s. 116-119.
[15] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

IV

Eyleme evḳātuñı żāyiʿ gel ey ṣāḥib-raṣad
Fāʾide yoḳdur saña eflāk u encümden ebed
İrişür bir gün ecel yoḳdur felāḥa hīç meded
Olsa ḳumlar saġışınca ʿömrüñe ḥadd ü ʿaded
Gelmeye bu şīşe-i dehr içre bir sāʿat gibi

V

İrmege Ḥaḳḳa ser-i [kūyuñ] gibi olmaz ṭoġrı yol
Çıḳma ol yoldan eger maḳṣūda isterseñ vuṣūl
Kātibī besdür ḳanāʿat ehline künc-i ḥamūl
Ger ḥużūr itmek dilerseñ ey Muḥibbī fāriġ ol
Olmaya vaḥdet maḳāmı kūşe-i ʿuzlet gibi[16]

Yine şair, Kanunî'nin

Hāy u hūydan fāriġ ol ʿālemde sulṭānlıḳ budur
Kendini güş eylegil mūruñ Süleymānlıḳ budur

matlaı ile başlayan gazelini;

Ejder-i nefsi helāk it Şīr-i Yezdānlıḳ budur
Kibr ü naḫvet dīvin öldür Şāh-ı Merdānlıḳ budur
Menzilüñ Ḳāf-ı ḳanāʿat eyle ḫāḳānlıḳ budur
Hāy u hūydan fāriġ ol ʿālemde sulṭānlıḳ budur
Kendini güş eylegil mūruñ Süleymānlıḳ budur[17]

başlayan bendi ile tahmis etmeyi ihmal etmemiştir. Ayrıca yukarıda mezkur "gibi" redifli gazele nazireler *Kâtibî Dîvânı*'nda mesturdur.

Kâtibî'nin gazellerinde farklı yönleri vermeye çalıştığımız bu örnekler dışında onun şiirleri yukarıda belirttiğimiz ve aşağıda örneklerini bu minvalde seçmeye çalıştığımız gibi klasik tarzda aşk-âşık ve sevgili üçgeninde klasik Türk edebiyatının ana mazmunları etrafında söylenmiş şiirlerdir.

Eserde yer alan tarih manzumelerinden de kısaca bahsetmek gerekir ise Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınanların çoğu dönemin kaptan-ı deryâsı ve Seydî Ali Reis'in de emrinde olduğu Piyâle Paşa ile ilgilidir. Özellikle Piyâle Paşa'nın vezirliği, II. Selim'e damat olması ve yaptırdığı bir ev dolayısıyla Kâtibî'nin bu olaylara tarihler düştüğü görülmektedir.[18] Yine yukarıda zikredildiği üzere şairin kendi evine düştüğü tarih de dîvânında yer almaktadır. Çağatay Türkçesi ile kaleme alınan tarihler ise; Humayun Şah'ın vefatı, Şeyh Abdullatif'in vefatı, Sind'in Fethi gibi konuları haizdir.

Tebliğin bu kısmını şairin niçin *dîvân* kaleme aldığı sorusuna bir nevi cevap niteliğindeki kıt'ası ile bitirmek istiyoruz:

---

[16] F1, *Dîvân*, vr. 159[a].
[17] F1, *Dîvân*, vr. 138[a].
[18] Piyale Paşa hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bostan 2007: 296-297.

1. Her kişi ister ḳoya ʿālemde ad
   Ḫayr-ıla tā kim ḳılalar anı yād

2. Ẕikr olan eşʿārı tedvīn itmeden
   Bir duʿā ile añılmaḳdur murād[19]

Sonuç

Türk tarihinde ve özellikle yazdığı *Mir'âtü'l-Memâlik* adlı eseri ile seyahat edebiyatında önemli bir yere sahip olan Seydî Ali Reis'in Kâtip Çelebi'nin de belirttiği şekliyle mürettep bir dîvâna sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Her ne kadar elimizdeki nüsha veya nüshalar müellif hattı olmasa da onun edebî şahsiyeti hakkında bilgi vermeye yetecek kadar şiir bugün yayıma hazırlanmaktadır. Özellikle gazel nazım şekli ile kaleme aldığı şiirlerinde şairin XVI. yy.'ın karakteristik özelliklerini yansıttığı, daha çok aşk vadisinde şiir söylediği, sade bir Türkçeye sahip olup özellikle atasözü ve deyim kullanmayı sevdiği görülmektedir. Hazırlanacak olan *Kâtibî Dîvânı* adlı eserimizde inşallah bu gibi veriler enine boyuna okuyucuya sunulacak ve şairin edebî şahsiyeti tam anlamıyla ortaya çıkacaktır.

Eser hakkında son olarak şunu da belirtmek gerekir ki nüshalarda tespit ettiğimiz 218 şiir şairin mecmualarda yer alan şiirlerinin eklenmesi ile muhtemelen daha da artacak ve *Kâtibî Dîvânı* bir adım daha şairin elinden çıkmış nüshaya yaklaşabilecektir. Özellikle şu an talep ettiğimiz yurtdışı nüshalarından birisi Seydî Ali Reis'e ait çıkarsa belki de şairin müellif hatlı bir yazması dahi karşımıza çıkabilecektir.

Dîvân Metninden Örnek Şiirler

Yayıma hazırlanmakta olunan *Kâtibî Dîvânı*'ndan örnek şiirleri sunmak istiyoruz. Buraya alınan şiirler yukarıdaki örneklerden farklı olarak şairin genel edebî şahsiyeti göz önüne alınarak tarafımızdan seçilmiştir. Şiirleri seçerken dikkat edilen nokta genel olarak şairin edebî şahsiyetini ortaya koyacak ve şimdilik tespit edilen iki nüshada da yer alan manzumeler olmuştur.

Kâtibî Dîvânı için verilen örnek şiirlerde F1, Fransa Milli Kütüphanesi Turc 270 numaralı yazmayı işaret etmekte iken; F2, aynı kütüphanenin Turc 380 numaralı yazmasını, PB, *Pervane Bey Mecmuası*'nı (Gıynaş 2017); MN ise *Mecma'u'n-Nezâir*'i (Köksal 2017) işaret etmektedir.

20.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. Ḳanġı ʿāşıḳ kim senüñ derdüñ ḳoyup dermān aña
   Ey ṭabībüm anı kim öldürse dutmaz ḳan aña

2. Ol kemān ebrūnuñ irseydüm viṣāli ʿıydına
   Kaʿbe ḥaḳḳıçün iderdüm başumı ḳurbān aña

3. Āl-ile göñlüm alan ol Yūsuf-ı gül-çihredür
   Görse idi ḳul olurdı vāʿiẓā ġılmān aña

[19] F1, *Dîvân*, vr. 162[b].

[20]. F1 129[a].

1

2

3

4. Ey ṭabībüm ḫaste-dile vir şarāb-ı laʿlüñi
Ġāyet iḥsāndur eger kim var-ısa imkān aña

5. Kātibī bir derde uġradı senüñ ġamuñla kim
Anı öldürmek gibi olmaz begüm dermān aña

21.

Feʻilātün mefāʻilün feʻilün
Ḫafīf + + – – / + – + –/ – + –

1. Ne ġam itse beni ḫumār ḫarāb
Yetişinceyedekdür aña şarāb

2. Elde cām-ı cihān-nümā var iken
Ey müneccim ne ḥācet usṭurlāb

3. Bād-ı ḥasret ü nār-ı fürḳatde
Baġrumı döne döne itdi kebāb

4. Ġam-ı dünyāyı niçe bir yiyelüm
İçelüm sāḳī ṣun bize mey-i nāb

5. Yāre ḫarca [ki] cümle mā-meleki
Kātibī eyleme ḥisāb u kitāb

22.

Mefāʻīlün mefāʻīlün feʻūlün
Hezec + – – – / + – – – / + – –

1. Beni göz göre öldürdi ol āfet
İdüñ yarın ḳıyāmetde şehādet

2. Virüp laʿlüñ alursañ naḳd-i cānı
Bilürin anı ben cānuma minnet

3. Küsilmez ol ṣanemden yüz bulınca
Aña diñ virmesün aġyāra ṣurat

4. Beni ḳoyup raḳīb-ile yürürseñ
Yüri ey māh sen ṣaġ ben selāmet

4
5

21. F1 130[a].
1
2
3
4
5

22. F1 130[a], F2 67[b].
1
2 Bu beyit F1'de yoktur.
3 yürürseñ: yürüseñ F1.
4

5. Ölürseñ Kātibī raḥm eylemez yār
Cihānda ḳalmamış hergiz mürüvvet

23.

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Remel + + – – / + + – – / + + –

1. Naṭʿ-ı ḥüsn içre kime ṣalsañ at
Leblerüñ eyler anı ey şeh māt

2. Beni öldür eger ey ʿĪsā-dem
Lebüñe beñzer ise āb-ı ḥayāt

3. Meyl idersin göricek her güzeli
Sen de ey dil yoġ imiş hīç ş̱ebāt

4. Gözlerüm yaşına ey māh benüm
ʿAcabā beñzeye mi Nīl ü Fırāt

5. ʿIşḳ girdābına her kim ki düşe
Kātibī ummasın ol rāh-ı necāt

24.

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

Müctes̱ + – + – / + + – – / + – + – / + + –

1. Benüm gözüm yaşına rūy-ı yār olur bāʿiş̱
Ṣular çoġalmaġa zīrā bahār olur bāʿiş̱

2. N'ola içerse benüm ḳanum ol gözi maḫmūr
Şarābı içmege sāḳī ḫumār olur bāʿiş̱

3. Raḳībdür sebeb ey ġonce-leb bu feryāda
Fiġān-ı bülbüle gūyā ki ḫār olur bāʿiş̱

4. Ḫaṭuñ irişdügine aġlasam n'ola ey māh
Yaşarmaġa göze her dem ġubār olur bāʿiş̱

5. Göñülde ʿışḳını bek ṣaḳla Kātibī yārüñ
Ṭuyulmasına anuñ āh u zār olur bāʿiş̱

---

23. F1 130[a], F2 67[b]-68[a].

Leblerüñ eyler anı: Ruĥlaruñ anı eyler F1.
Meyl idersin göricek: Meyl idersin görince F1.
beñzeye mi: beñzer mi F1.

24. F1 130[b], F2 68[b].
zírā: evvel F1.
her dem: ekśer F2.

25.

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. Ġam-ı devrān-ıla ġāyetde bozulmışdı mizāc
   Eyledi sāḳī şarāb-ile yine aña ʿilāc

2. Kisvet uġrusı imişsin seni bildük ṣūfī
   Dāldur aña riyā eyleme başuñdaki tāc

3. ʿAmele almaduna baña bizi diyü o şāh
   İstemez virmege hīç laʿli metāʿından bāc

4. Raġbetüm yoḳdur işigüñde bir itce yārüñ
   İtmesün Ḥaḳ ḳuluñı ġayrı ḳapuya muḥtāc

5. Diler iseñ saña ey Kātibī raḥm ide o māh
   Yalvarup Ḥaḳḳa yüzüñ göklere ṭut başuñı aç

26.

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. Mıṣr-ı ḥüsnüñ her ḳaçan ʿuşşāḳa dilber gösterür
   Yūsuf-ı Kenʿān-ıla kendin berāber gösterür

2. Sīneme ol ḳaşı yā gönderse tīr-i ġamzesin
   Cān-ıla dil ḳarşu varup ṣadruma yer gösterür

3. Nice cānum dimeyem ben saña naḳḳāş-ı ezel
   Ey Mesīḥā-leb seni rūḥ-ı muṣavver gösterür

4. Genc-i ḥüsn-i yāre el ṣunsam o cādū ġamzeler
   Zülfüñüñ siḥr-ile her tārını ejder gösterür

5. Sāḳiyā dil teşnedür nūş itmege laʿlüñ disem
   Çeşm-i mesti ḫışm ider müjgānı ṣançar gösterür

6. Ġonce leblerle gülüñ gülşende ʿıyş eyleñ diyü
   Her ṭarafdan lāleler ʿuşşāḳa sāġar gösterür

---

25. F1 130[b]-131[a], F2 68[b].

1
2
3 baña bizi diyü: bizi iyü baña F2.
4
5 Birinci mısra F1’de yoktur. šut: dut F2.

26. F1 134[a], F2 73[a-b].

1
2
3
4
5
6

7. Kātibī ey meh ḳaşun fikriyle olaldan hilāl
Şehr içinde anı barmaġ-ıla eller gösterür

27.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. Mıṣr-ı vaṣluna didüm yā mālik olsam yā ʿazīz
Didi ol Yūsuf-liḳā incā diyesin yā ʿazīz

2. Her kişiye cān ʿazīz olur meşeldür dostum
Ṭatlu cānumdan lebüñ oldı baña ammā ʿazīz

3. Gün yüzüñ eksüklügüñ māhına teşbīh eyledüm
İtdi dīdārın baña ol ruḫları żiyā ʿazīz

4. Zāhidā maḥbūb u meyden sen beni menʿ eyleme
Tā ki teʾşīr eylemez pendüñ senüñ aṣlā ʿazīz

5. Yāre teslīm eyle cān naḳdin nedür māl ü menāl
ʿĀşıḳa olmaz bilürsin Kātibī dünyā ʿazīz

28.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. Gün yüzüñe ey ḳamer mehtāb beñzer beñzemez
Leblerüñe ḳand-ile cüllāb beñzer beñzemez

2. Merdüm-i çeşmüm görenler baḥr-i eşkümde benüm
Dirler ey dil kim aña ġark-āb beñzer beñzemez

3. Gözlerüm yaşıyla kūyuñda fiġān u zāruma
Ey yüzi gül serv-ḳad ṭolāb beñzer beñzemez

4. Gerçi beñzer bir baḳımda çeşmüñe nergis senüñ
Laʿlüñe ammā begüm ʿunnāb beñzer beñzemez

5. Baḥr-i ḥüsnüñde anuñ kim görse çāh-ı ġabġabın
Kātibī dirdi aña girdāb beñzer beñzemez

7

27. F1 138[b]-139[a], F2 75[a].
1
2
3 baña: F2'de yok.
4 senün: F1'de yok.
5

28. F1 139[a], F2 74[b].
1
2 F2'de 3. beyittir. Dirler: Didiler F1, kim: F!'de yok.
3 F2'de 2. beyittir. šolāb: dolāb F2.
4
5

29.

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün
Mücteẕ + – + – / + + – – / + – + – / + + –

1. Ḳılur düşen ġam-ı ʿışḳa miyān-ı yāre heves
Ġarīḳ-i baḥr ider elbette bir kenāre heves

2. Görince murġ-ı dili ṣaldı zülf-i şehbāzın
O şeh-süvār-ı ḥüsün eylemiş şikāra heves

3. Urunma ḫaṭṭuña devr-i lebinde cānānuñ
Şarāb-ı nābı ḳoyup eyleme ʿayyāre heves

4. N'ola ruḫuñda ḫaṭuñ cemʿ olursa zülfüñle
Güneş görince düşer cümle mūr u māra heves

5. O şemʿ meclise ḳarşu yanup yaḳıl(sa) ey dil
Var eyle yanmaġa pervāne gibi nāra heves

6. Rumūz-ı ʿışḳı dilerseñ ki fāş itmeyesin
Söz ile eyleme ey dil fiġān u zāra heves

7. Şarāb-ı laʿli fedā kıla Kātibī yārüñ
Göñül iderse ne var cām-ı ḫoş-güvāra heves

30.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün
Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. Yine ṣaḥn-ı çemen ey dil ʿacāʾib sebze-zār olmış
Açılmış ġonçeler gülşende bülbüller hezār olmış

2. Şarāb-ı ʿışḳ-ı cānān-ile mest olmaḳ gerek ʿāşıḳ
Görenler diyeler anı ne zībā yādgār olmış

3. Hilāl ebrūsına gün yüzine öykünmiş ol māhuñ
Yüzini göricek her perī ey dil şerm-sār olmış

4. Ṭaġıtdı ol perī ʿaḳlum ḳarārum ḳalmadı hergiz
Göricek genc-i ḥüsni üzre zülfi tār-mār olmış

---

29. F1 139[a-b], F2 75[b].
1 bir: bu F1
2
3 Bu beyit F2'de yoktur.
4 Bu beyit F1'de yoktur.
5 Bu beyit F1'de yoktur.
6 Bu beyit F2'de yoktur.
7

30. F1 139[b], F2 76[a]
1
2 İkinci mısra F1'de yoktur.
3 İkinci mısra F1'de yoktur.
4 ¤aḳlum: ŝabrum F1.

5. O māhuñ gerçi ṣaḳlardum göñülde ʿışḳuñı muḥkem
Ṭuyulmış Kātibī gün gibi ḫalḳa āşikār olmış

31.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. Ṣalınan biñ nāz ile ol şīve-kārumdur benüm
Serv-ḳadd ü lāle-ḫad gün yüzli yārumdur benüm

2. Fāriġuʾl-bāl eyler iken ʿālemi seyr ü güẕār
Ṣayd iden dil murġını ol şeh-süvārumdur benüm

3. Ey göñül ṣorarsa ben Ferhādın ol şīrīn-süḫen
Kūh-ı ġamda yār u hem-dem āh u zārumdur benüm

4. Kimseye ikrār idem mi yār ile mey içdügüm
Zāhidā inkār bir muḥkem ḥiṣārumdur benüm

5. Mey-gede ṣadrında ben pīr-i muġāna sāḳiyā
Ḥürmet itsem nʾola eski iḫtiyārumdur benüm

6. İtdüren ʿālemde bu deryālara cūş u ḫurūş
Dāʾimā ey dil bu eşk-i bī-ḳarārumdur benüm

7. Olalı ey Kātibī Ḳāf-ı ḳanāʿatda muḳīm
Ḥimmetüñle şimdi ʿanḳālar şikārumdur benüm

32.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün
Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. Ḫadeng-i ġamze-i mestüñle sāḳī sīne-çākem ben
Demidür ṣun leb-i laʿlüñ be-ġāyet derd-nākem ben

2. Yolında öldügüme aġlamazdum dilberüñ ammā
Mezārum üzre bir kez uġramaz aña helākem ben

3. İderseñ ḫāk-i pāyuñ tūtiyā bu çeşm-i giryāna
Benüm iki gözüm luṭfuñ-durur yoḫsa ne ḫākem ben

---

5 ¤ışḳuñı muġkem: mihrin ammā kim

31. F1 146^{b}, MN 3034.

1 gün: gül MN.

2

3 Bu beyit F1'de yoktur.

4 Kimseye ikrār idem mi yār ile mey içdüğüm: Kimseye iḳrārum olur mı bāde içem yār-ıla F1.

5

6

7

32. F1 148^{b}, PB. 5766.

1 leb-i la¤lüñ: lebüñ cāmın PB.

2 ammā: hergiz PB.

3 Bu beyit F1'de yoktur.

4. Döküp göz yaşların derdüñle zār ü nā-tüvān oldum
Cihān bāġında ey serv-i revānum ṣan ki tekem ben

5. Ne ġam ālūde-dāmān oldı ise Kātibī bendeñ
Bi-ḥamdillāh bilür ʿālem senüñ ʿışḳuñda pākem ben

33.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. Yārsuz her ḳayda bolsam Beytü'l-Aḥzāndur mañga
ʿĀlem ol Yūsuf-liḳādın ayru zindāndur mañga

2. Düşmen ayturmış miniñ-çün yolıñga ölmes siniñ
Dōstum ol söz barı vallāh bühtāndur mañga

3. Şerbet-i laʿlin ʿaṭā ḳılġanda cān birsem ni tañg
Ay ṭabībüm sañga müşkil irse āsāndur mañga

4. Alġaç eṭrāfum melāmet sengi körñglüm şād olur
Ġam çerigin defʿ üçün ol yaḫşı ḳorġandur mañga

5. İtleriñg-le Kātibī bendeñgni ḳıldıñg hem-sifāl
Niʿmetiñg ḥaḳḳı bigüm ol ulıġ iḥsāndur mañga

34.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. Dest-i ḫūn-ālūdıñg itdi pençe-i mercānnı pest
Bu meşeldür il ara kim dest-ber-bālā-yı dest

2. Ol lebi mey-gūn eger meclisde bir dem bolmaġay
Sāḳī ḳan yıġlap ṣurāḥī cām-ı mey bolsun şikest

3. Mest-i ʿışḳa ehl-i taḳvā ṭaʿnı ḳoysun aytıñız
Dāʾimā hūş-yār arasıda bolur maʿẕūr mest

4. Ẓāhirin körme kişiniñg bāṭınıġa ḳıl naẓar
Zāhidā maʿnīġa baḳ ādem imes ṣūret-perest

4
5 Ne ġam: N'ola PB, oldı ise: olsa şāhum: PB.
33. F1 162[b]-163[a].
1
2
3
4
5 Ne ġam: N'ola PB, oldı ise: olsa şāhum: PB.
34. F1 163[a]-163[b].
1
2 ḳan: F'de yok. Eraslan çalışmasından alındı.
3
4

5. Bāʿiş-i keyfiyyetiñni ḳayda ẕevḳ itgey siniñg
İçmegen vaḥdet şarābın Kātibī rūz-ı elest

35.

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün
Mużāri' – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. Devlet siniñg bilen eger ay dil bolursa yār
Ḳılġay vefālar ol ṣanem-i şūḫ u şīve-kār

2. Bir yirge kelse ḫāk-i rehiñ birle ay perī
Tofraḳça bolmaġaydı anıñg allıda ipar

3. Şeftālü ṣorsam ol lebi ʿunnāblarġa ger
Her ḳaysı bolsa ḫışm itip aytur ki narı bar

4. Girye ḳılıp işikke yüz sürtigüm bu kim
Köz yaşını bulursa soyurġay ḳılur niṯār

5. Yoḳarı ṭapuġıda şehā ḳorḳa eymene
Derdini Kātibī saṅga ʿarż eylese ni bar

36.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. Ol ṣanemniñg derd-i ¤ışḳı saṅga ay dil yār imiş
Min siniñg ḥālıñgġa reşk itdim ni ẕevḳıñg bar imiş

2. Ḫāk-i pāyın başıña tāc ittiñg ol şāhıñ yene
Ḥamdülillāh kim siniñg başında devlet bar imiş

3. Ol ṭabīb-i cān miniñg ḥālımnı ṣorsa aytıñgız
Künc-i ġamda miḥnet ü derdiñg bilen bīmār imiş

4. ʿAḳlımı yaġma itip dil milkini ġāret ḳılan
Dostlar aldum ḫaber bir ġamzesi Tatar imiş

5. Zülf-i yāri vaṣf itip ḳıldıñg muʿaṭṭar ʿālemi
Körse ayturdı Nevāʿī Kātibī ʿaṭṭār imiş

---

35. F1 164[a]

Birinci mısrada vezin aksamaktadır.

36. F1 164[b]-165[a].

Tārīḫ-i Vefāt-ı Şāh Ḥasan Mirzā

37.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün
Remel – + – – / – + – –/ – + –

1. Şāh Ḥasan Sindge şeh irdi velī
   Çikti ecel cāmını taptı fenā
2. Hātif-i ġayb ayttı tārīḫni
   Cennet-i Firdevs mekānı ola [962]

Tārīḫ-i Fetḥ-i Vilāyet-i Sind

38.

Feʿilātün mefāʿilün feʿilün
Ḫafīf + + – – / + – + –/ – + –

1. Şāh u Cem rütbet ü Humāyūn-baḫt
   Yitti iḳlīm-i Hindge çün āteş
2. Ḳırdı Afġānnı Dehlīni aldı
   Boldı fermān-beri barı ser-keş
3. Ol fetiḥġa ayıtdılar tārīḫ
   Ṭāliʿ-i devlet-i Humāyūneş [962]

KAYNAKÇA

Ak, Mahmut, (2009), "Seydi Ali Reis", *DİA*, c. 37, s. 21-24.
Âşık Çelebi, (2018), *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, haz. Filiz Kılıç, Kültür Bakanlığı E-Kitap Yayımı, [18.08.2019, çevrimiçi], https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0
Bostan, İdris, (2007), "Piyâle Paşa", *DİA*, c. 34, s. 296-297.
Eraslan, Kemal, (1968), "Seydi Ali Reis'in Çağatayca Gazelleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*,C. 16, s. 41-54.
Gedik, Nusret, (2017), "XV. yy. Şairi Tâli'î'nin Mısır Kasidesi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 40, s.451-468.
Gelibolulu Âlî (2017), *Künhü'l-Ahbar'ın Tezkire Kısmı*, haz. Mustafa İsen, Kültür Bakanlığı E-Kitap Yayımı, [20.08.2019, çevrimiçi], https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0
Gıynaş, Kamil Ali, (2017), *Pervane Bey Mecmuası*, Kültür Bakanlığı E-Kitap Yayımı, [25.08.2019, çevrimiçi], https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55832,pervane-bey-mecmuasi-pdf.pdf?0
Göre, Zehra, (2005), "Yetîmî ve Şiir Dünyası", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* c. 14, S. 1, s.253-269.
Kahraman, Seyit Ali; Akbayar, Nuri (1996), *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî*, C. 5, İstanbul, s. 1498-1499.
Kâtip Çelebi, (2015), *Keşfü'z-Zünûn,* terc. Rüştü Balcı, c. 2 İstanbul..
Kınalızâde Hasan Çelebi, (2017), *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, haz. Aysun Sungurhan, Kültür Bakanlığı E-Kitap Yayımı, [20.08.2019, çevrimiçi], https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0,

---

37. F1 167[a].

38. F1 167a.

Kiremit, Mehmet (1999), *Seydî Ali Reis Mir'âtü'l-Memâlik İnceleme-Metin-İndeks*, Ankara.
Konukçu, Enver, (1998), "Hümâyun", *DİA*, c. 18, s. 481-483.
Köksal, M. Fatih, (2013), "Kâtibî, Seydî Ali Çelebi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, [15.08.2019,çevrimiçi], http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=451
Köksal, M. Fatih, (2017), *Mecma'u'n-Nezâir*, Kültür Bakanlığı E-Kitap Yayımı, [25.08.2019, çevrimiçi], https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56057,mecmaun-nezair-edirneli-nazmi-pdf.pdf?0
Latîfî, (2018), *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*, haz. Rıdvan Canım, Kültür Bakanlığı E-Kitap Yayımı, [18.08.2019, çevrimiçi],https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?0
Mecmu'a, Fransa Milli Kütüphanesi, Turc 270.
Mecmu'a, Fransa Milli Kütüphanesi, Turc 380.
Orhonlu, Cengiz, (1970), "Seydi Ali Reis", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 1, s. 39-56.
Önalp, Ertuğrul, (2009) "Seydi Ali Reis'in 1554 Yılında Portekizlilere Karşı Mücadelesi", *Korean Middle East Studies Review*, S. 30-2, s. 79-101.
Riyâzî, (2017), *Riyâzü'ş-Şu'arâ*, haz. Namık Açıkgöz, Kültür Bakanlığı E-Kitap Yayımı, [20.08.2019, çevrimiçi], https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0,
Sertkaya, Osman, (1976), "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri IV", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. 22, s. 169-189.
Tietze, A. (1953), "Nigârî, Kâtibî, Yetîm XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili", *Fuad Köprülü Armağanından Ayrı Basım*, İstanbul.
Turan, Şerafettin, (2002), "Kitâbü'l-Muhît" *DİA*, c. 26, s. 111-112.
Uymaz, Tuba, (2009), *Seydî Ali Reis'in Hülâsa el-Hey'e (Astronominin Özeti) Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.